

נא רַחֵם, אנוש, על תלוינים

מרוסית: ריטה קוגן

אלכסנדר ארקדייביץ' גאליץ' הוא שם העט של אלכסנדר אהרונוביץ' גינזבורג (1918-1977), משורר, תסריטאי, מחזאי, איש קולנוע, סופר וזמר-יוצר רוסי, שהלחין וביצע את שיריו. השירים שנאסרו להשמעה הופצו באופן מחתרתי בחוגי הדיסידנטים וזכו לתהילה. שיריו הם פוליטיים במופגן, ועם זאת ליריים להפליא. רבים מהם עוסקים בפשעי השלטונות הדכאניים והרצחניים כנגד אנשים מפורסמים ופשוטי-עם כאחד. רבים רואים בו את ממשיך דרכו של ניקולאי אלכסייביץ' נקרסוב, משורר-עם בן המאה ה-19 שהעניק שמות ופנים לנרדפים ולמעונים והוקיע את המענים ואת משתפי הפעולה עמם. על שיריו אלה שילם גאליץ' בחייו. ב-1974 הוגלה מברית המועצות, וב-1977 נהרג כתוצאה מתאונת חשמל ביתית בהיותו בן שישים בלבד. לדעת רבים, התאונה הביתית הייתה מבויימת, ולמעשה היה זה רצח פוליטי מתוכנן היטב. יחסו של גאליץ' ליהדותו היה מורכב. הוא הגדיר את עצמו כמשורר רוסי ממוצא יהודי, אך לא כמשורר יהודי וודאי לא כמשורר יידי (אף שידע יידיש). עם זאת, גאליץ' ענד על צווארו מגן דוד גדול עשוי ברזל. כאשר נשאל לפרש האקט המסוכן הזה, ענה שבעבורו מגן דוד הוא סמל להשתייכותו למעוני גטו ורשה ולרצוחי אושוויץ וטרבלינקה. "זה מעין אפר של קלאס מתדפק על לוח לבי (ציטוט מתוך ספרו של שארל דה-קוסטר "טייל אוילנשפיגל" שהיה פופולרי מאד בברית המועצות), אבל במקרה שלי זהו מגן דוד שמתדפק על לוח לבי". ב-1970 כתב גאליץ' את הפואמה "קדיש" המוקדשת לזכרם של יאנוש קורצ'אק ותלמידיו מבית היתומים, שנשלחו אל מותם בטרבלינקה.

ר"ק

מחול התלוינים

נים לא נים לתלוינים בלילות.
אז יוצאים התלוינים לבלות.
מבקרים ומארחים זה את זה
ופותחים שלחן ברחב תזה.
איקרה, דג מעשן ובשרים,

וְקוֹנִיאַק ק.ב. מֵהַמְבַחֲרִים,
 וְאַחַר כֵּן סִפְּלֵי תֵּה, פְּרִלְיָנִים,
 טָרֵט "הַגְּדוּד" וְעוֹגִיּוֹת "הַצְּדָעָה",
 וְיוֹשְׁבֵי יַחַד מְמַחֵי תִלְיָנִים
 וְשָׂרִים בְּרִגְשָׁנוֹת מְדוּדָה,
 "עַל סֵטְלִין הַחֶכֶם, הַיָּקָר, הָאֱהוּב..."
 בְּשִׁמְרָה עוֹד, נִשְׁבָּעִים הַתִּלְיָנִים,
 וְתַחֲזוֹר בְּעוֹד?, שׁוֹאֲלִים הַתִּלְיָנִים,
 בְּמַהֲרָה, כְּבוֹד! מִפְּצִירִים הַתִּלְיָנִים,
 קוּם אֲבִינוּ, תִּסְדֵּר עֲנִינִים.
 אֵיקָרָה מְתַגַּבֶּהֶת עַל פֶּת לַחֵם
 רֶה, לְבֹן, דְּמַעוֹת כָּמוֹ מִי רוֹתְחִין.
 גַּם לַתִּלְיָנִים יֵשׁ עֲצָב־שֶׁכֶם,
 נָא רַחֵם, אָנוּשׁ, עַל תִּלְיָנִים.
 רַע וְמָר לַתִּלְיָנִים בְּלִילוֹת,
 נַחֲלָמוֹת לַתִּלְיָנִים בְּלֵהוֹת,
 בְּחָלוּם, כָּמוֹ בְּחַיִּים מְשַׁפְּרִים,
 הֵם חוֹבְטִים בְּתִלְיָנִים אַחֲרֵים.
 בְּחָלוּם דּוֹפְקִים כָּמוֹ בְּנַעוּרִים,
 בְּרֶה טָסָה לַתּוֹךְ רֶה אֵיבָרִים,
 זוֹעֲקִים וּמְתִיפְחִים הַתִּלְיָנִים.
 מְבִיאִים לָהֶם רוֹפְאִים מֵהַדְּחוּפִים,
 הַקּוֹמוֹת זְזוֹת בְּתוֹךְ הַבְּנִינִים,
 וְאֵלָיו הֵם בְּעֲצָבוֹת נִכְסָפִים,
 "אֵל סֵטְלִין הַחֶכֶם, הַיָּקָר הָאֱהוּב..."
 סִדֵּר? בְּטַח! נִזְכָּרִים הַתִּלְיָנִים,
 וְגַם שְׁפַע! מְצִינִים הַתִּלְיָנִים,
 סָגַר עֲנִין, אֹמְרִים הַתִּלְיָנִים,
 קַח קִנְיָן, קוֹרְצִים הַתִּלְיָנִים.
 הַמְשַׁמֵּר יוֹנֵק חֲמִצָּן לַתּוֹךְ.
 כָּלוּם אֲצַעֵק, קוֹלֵי חֶסֶר אוֹנִים.
 גַּם הַתִּלְיָנִים יוֹדְעִים לַפְּחָד,
 נָא רַחֵם, אָנוּשׁ, עַל תִּלְיָנִים.

1969

מתוך "קדיש"

כאשר תשבו להיזכר בשמות הגיבורים, אל תשכחו בבקשה,
אני מפציר בכם, את פטר זלבסקי, גרנדיר, נכה מלחמה,
ששירת אצלנו בבית היתומים בתור שומר, ושנורה למוות
בידי שוטרים פולנים בסתיו 1942.

הורו לירות. ירו.
אבל בטרם הוא נִשָּׂר,
קָבִי הָעֵץ נִשְׂרוּ.
בְּטָרֵם הַשְׁתַּתַּק לְבוּ,
יִדְיו הַתְּנוּפָפוּ
לְעֵבֶר הַחֲלוֹן שָׁבוּ
פָּנֵי יִקְרִיו נִבְטוּ.
...הָאֵל יִתֵּן לִי בְטוּבוֹ:
בְּסוּף יְדֵי אָרִים
לְעֵבֶר הַחֲלוֹן שָׁבוּ
יְבִיטוּ בִּי פָּנִים.

1970

הוא רק טאטא את הַחֲצֵר
כְּאִשֶּׁר הֵם נִכְנְסוּ.
הִיָּה לָהֶם דְּבוּר אַחֵר,
כְּמוֹ קִצֵּה עוֹלָם חֲצוּ.
כְּמוֹ הַתְּיַצְבוּ עַל קוֹ סִיּוֹם,
שְׁשָׁם רַק "לֹא" וְ-"כֵן".
עָלְיו פְּקֻדוֹ בְּמִין אִיּוֹם,
גֵּשׁ הִנֵּה, אִישׁ זָקֵן.
דְּרָשׁוּ לְדַעַת, פּוֹלְנֵי?
עֲנֵה, כֵּן, פּוֹלְנֵי.
אֵיךְ זֶה? אֲמָרוּ, לֹא הִגִּינוּ.
עֲנֵה, כֵּן הִגִּינוּ.
חַתְכֹּת קְטוֹם, מָה עִם חַיִּים?
לְמָה, לְעֲזָאוֹל,
אֲתָה פֹה בִּילְדֵי ז'יִדִים
כְּמוֹ עוֹד ז'יד מְטַפֵּל?
לְמָה, אֲמָרוּ לוֹ, טָאם טָאם טָאם,
לְמָה מֵרִים אָפוּ?
תְּבִין, אֲמָרוּ, הֵן פּוֹלִין שָׁם!
עֲנֵה, הֵן פּוֹלִין פֹּה.
הִיא שָׁם, הִיא כָּאן, קְטַנָּה, גְּדוּלָּה,
אוֹתָה אַחַת תְּמִיד,
אַרְצִי, אַרְצִי הָאֲמֻלָּה,
הָאָרֶץ הַפְּלֵאִית.
שׁוּב שְׂאֵלוֹ, אֵז פּוֹלְנֵי?
עֲנֵה, כֵּן, פּוֹלְנֵי.
וּבְכֵן, אֲמָרוּ, דֵּי פִסְקֵנִי.
עֲנֵה, קִצֵּת פִּסְקֵנִי.
אֲמָרוּ, הַנְּשָׁף כְּבֵר נִגְמֵר.